

LUENTO 9

MUISTINHALLINNAN OHJELMISTO: Sivutuksen algoritmit

Stallings, Luku 8.2

1

Perusvalinnat

- Virtuaalimuistia vai ei?
 - originaali UNIX ja MS-DOS eivät käyttäneet
 - ei tarvittavaa laitteistotukea (MMU, TLB)
- Sivutus vai segmentointi?
 - pelkkään segmentointiin perustuvat häviämässä
 - molempien yhteiskäyttö yleistymässä
 - nykyisin lähes aina monta tasoa
- Millaisia algoritmeja käytetään?
 - monta tekijää vaikuttamassa
 - reaaliaikaisuus? palvelinkone?
 - laitteistotuki?
- Jatkossa käsitellään vain sivutusta

2

Sivun koko?

3

Sivun koko

- Optimoi sisäistä pirstoutumista → pieni
- Optimoi sivutaulun (taulujen) kokoa → iso
- Monikerta (1x, 2x, ...) levylohkon koosta
- Optimaaliarvo erilainen eri ohjelmille
- Optimoi TLB:n osumasuhdetta → iso
- Sovellus tai KJ voi vaihdella sivun kokoa?

Tbl 8.2 [Stal05]

4

Table 8.2 Example Page Sizes

Computer	Page Size
Atlas	512 48-bit words
Honeywell-Multics	1024 36-bit word
IBM 370/XA and 370/ESA	4 Kbytes
VAX family	512 bytes
IBM AS/400	512 bytes
DEC Alpha	8 Kbytes
MIPS	4 kbytes to 16 Mbytes
UltraSPARC	8 Kbytes to 4 Mbytes
Pentium	4 Kbytes or 4 Mbytes
PowerPc	4 Kbytes
Itanium	4 Kbytes to 256 Mbytes

5

Sopiva sivukoko?

- Laitteisto (MMU) määrää mitä sivukokoa KJ:n käytettävä
 - sivukoko aina 2:sen potenssi
 - nopea osoitemuunnos
 - katkaisu ja katenointi helppoa
- Mitä isommat sivut, sitä vähemmän sivuja/prosessi
 - pienempi sivutaulu vie vähemmän tilaa
 - ison sivutaulun osia useammin levyllä
 - enemmän keskeytyksiä

6

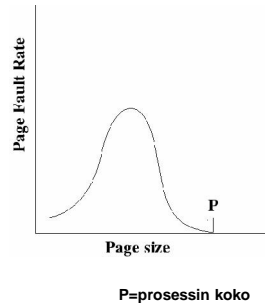
Sopiva sivukoko?

- Pieni: aiheuttaa väh. sisäistä pirstoutumista
- Iso: sisältää paljon esim. tarpeetonta koodia
- Iso: saattaa sopia paremmin yhteen levysiirottojen kanssa (lohkokoko)
 - hakuvarren siirto ja pyörähdysviive syö paljon aikaa
- Iso: viittaus useammin samalle sivulle
 - TLB:n osumatodennäköisyys hyvä

7

Sivupuutosten määrä

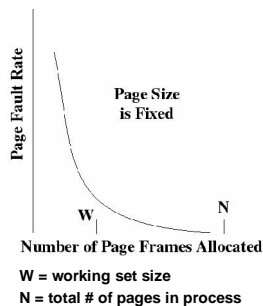
- Prosessille varatulle alueelle sopii enemmän pieniä sivuja kuin suuria
- Pieneltä sivulta viite usein muille sivuille, muistiin valikoituu pian ne sivut joita käytetään paljon
 - è vähän sivupuutoksia
- Tn. että isolta sivulta viitattu sivu muistissa pienempi
 - è paljon sivupuutoksia
- Kun sivukoko lähestyy prosessin kokoa,
 - è vähän sivupuutoksia

8

Sivupuutosten määrä

- Paljonko sivutiloja per prosessi?
- Jos vähän sivutiloja, KJ heittää helposti pois sivun, jota tarvitaan pian uudelleen
 - è paljon sivupuutoksia
- Jos saa paljon, niin lähes kaikki sivut mahtuvat muistiin
 - è vähän sivupuutoksia
- lokaalit vs. globaalit algoritmit

9

Sopiva sivukoko?

- Yleisimmin käytetty sivukoko 4KB
 - ks. myös taulukko 8.2
- Tämä ei sovellu kaikkiin tarpeisiin, eräät prosessorit sallivat useita sivukokoja
 - Pentium sallii 2 kokoa: 4KB tai 4MB
 - MIPS peräti 7 eri kokoa: 4KB ..16MB
- **Miten MMU tietää mitä kokoa käyttää?**

10

Optimaalinen sivun koko?

- Minimoi prosessille hukkatila (p. 238 [Tane01])
- hukkatila = sivutaulun koko plus sisäinen pirstoutuminen?
 - $f = se/p + p/2$
 - $s =$ keskim. prosessin koko tavuina
 - $e =$ sivutaulu entryn koko
 - $p =$ sivun koko
 - $f =$ hukkatila
- $df/dp = -se/p^2 + 1/2 = 0$, kun $p = \sqrt{2se}$
$s = 1 \text{ MB}$	$e = 8\text{B}$	$\rightarrow p_{\text{opt}} = 4 \text{ KB}$
$s = 100 \text{ MB}$	$e = 8\text{B}$	$\rightarrow p_{\text{opt}} = 40 \text{ KB}$
- sovellukset suurempia \rightarrow optimi sivun koko suurempi!
 - kriteerinä tässä vain hukkatilan määrä
 - mikä muu voisi olla kriteerinä?

11

Muistinhallinta-algoritmit

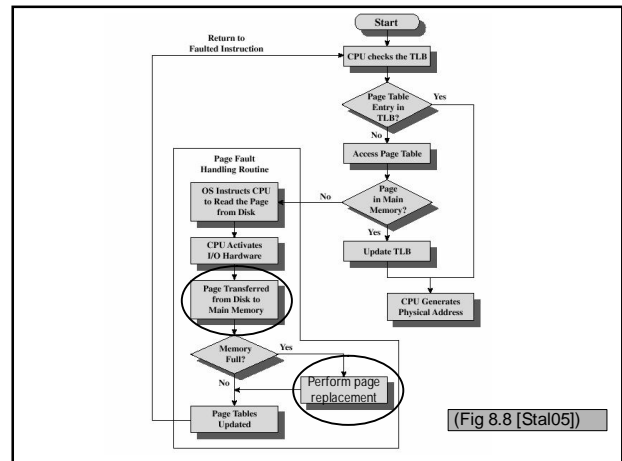
- Noutopolitiikka (fetch policy)
 - milloin sivu tuodaan muistiin?
- Sijoituspolitiikka (placement policy)
 - minne sivu sijoitetaan?
- Korvauspolitiikka, poistopolitiikka (replacement policy)
 - mikä sivu korvataan uudella ja milloin?
- Levyille kirjoitus -politiikka (cleaning policy)
 - milloin muutettu sivu vapautetaan?
- Moniajoaste (load control)
 - montako prosessia suoritettavana?
 - paljonko muistia käytettävissä per prosessi?
- Käyttöjoukon koko (working set)
 - paljonko sivukehyksiä per prosessi? (resident set)
 - mihin viitattu viime aikoina?

12

Käyttöjärjestelmät II

Noutopolitiikka

13

Milloin sivu muistiin levyltä?

- Tarvesivutus (demand paging)
 - tuo vasta kun viitataan sivulla olevaan osoitteeseen
 - aluksi paljon sivunpuutoksia, voi kestää kauan
 - voi olla hyvin huono juttu, esim. puhelinkeskus
 - hetken päästä paikallisuus alkaa olla OK
- Ennaltanouto (prepaging)
 - tuo etukäteen useita sivuja (tai kaikki?)
 - sivunpuutoksen sattuessa tuo monta sivua
 - alueellinen paikallisuus
 - peräkkäisiä sivuja → optimoi hakuviiveet
 - viitataan tuotuun sivuun?
- Välimuotoja
 - tuo tärkeät ensin (demand)
 - tuo taustalla loput (prepaging)

Windows DLL epäsuora dynaaminen linkitys (implicit linking)

15

Sijoituspolitiikka

16

Minne sivu sijoitetaan?

- Kun noudetaan levyltä muistiin, ...
- Segmentointi
 - Best-fit, first-fit, ... (Ch 7)
- Sivutus ja segmentoitu sivutus (Tane01, Fig 8-1)
 - mikä tahansa vapaa sivutila
 - osoitemuunnos MMU:ssa aina yhtä tehokkaasti
- NUMA moniprosessorit
 - nonuniform memory access
 - yhteiskäytössä oleva muisti
 - tiedon fyysinen sijainti vaikuttaa muistiviivteen nopeuteen
 - sijoituspolitiikasta taas tärkeä?
 - sivu viitteen tekijälle vai omistajalle?

17

Käyttöjärjestelmät II

Korvauspolitiikka

18

Muistitilan hallinta (resident set mgt)

- Montako sivutilaa maksimi per prosessi eli montako sivua pidetään muistissa? (resident set size)
 - kiinteä lkm?
 - miten iso? sama kaikilla?
 - vaihteleva lkm?
 - millä perusteella lkm vaihtelee?
 - käyttöjoukko (working set): "niiden sivujen joukko, jotka tarvitaan lähitulevaisuudessa"
 - resident set: "ne sivut, jotka ovat nyt muistissa"
- Mistä kaikkialta korvattavaa sivua etsitään?
 - etsi kaikkien sivujen joukosta (globaali politiikka)
 - etsi prosessin omien sivujen joukosta (lokaali politiikka)
 - voi olla silti vaihteleva sivukehysten lkm

19

Sivun korvaus

Katso Fig 8.1 [Stal05]

- Milloin korvataan?
 - sivunpuutos
 - muisti liian täynnä, ei vapaata tilaa (yleensä on!)
 - ei tarpeeksi vapaata tilaa
- Mikä sivu korvataan?
 - sellainen, jota ei tarvita (lähi)tulevaisuudessa
 - yritä ennustaa menneisyyden perusteella
 - paikallisuus: jos sivuun ei enää viitata, on ohjelma ohittanut ko. vaiheen
 - menneisyys ei ennustanutkaan tulevaisuutta oikein!

20

Prosessille allokoitun muistin hallinta (Resident Set Management)

- Allokoitu muistin määrä (sivukehysten lkm)
 - jos liian pieni, niin
 - muistiin mahtuu useampi prosessi
 - enemmän sivunpuutoskeskeytyksiä
 - liikaa? trashing eli ruuhkautuminen?
 - jos turhan iso
 - vie tilaa muilta prosesseilta
 - CPU:n käyttöaste (utilisation) turhan pieni
 - "tuhlattu" muistia

21

Muistiallokoinnin koko vs. poistettavan sivun valinta

	Local Replacement	Global Replacement
Fixed Allocation	<ul style="list-style-type: none"> • Number of frames allocated to process is fixed. • Page to be replaced is chosen from among the frames allocated to that process. 	<ul style="list-style-type: none"> • Not possible.
Variable Allocation	<ul style="list-style-type: none"> • The number of frames allocated to a process may be changed from time to time, to maintain the working set of the process. (esim. PFF, kalvo 35) • Page to be replaced is chosen from among the frames allocated to that process. 	<ul style="list-style-type: none"> • Page to be replaced is chosen from all available frames in main memory; this causes the size of the resident set of processes to vary.

Tbl 8.4 [Stal05]

22

Lukitus

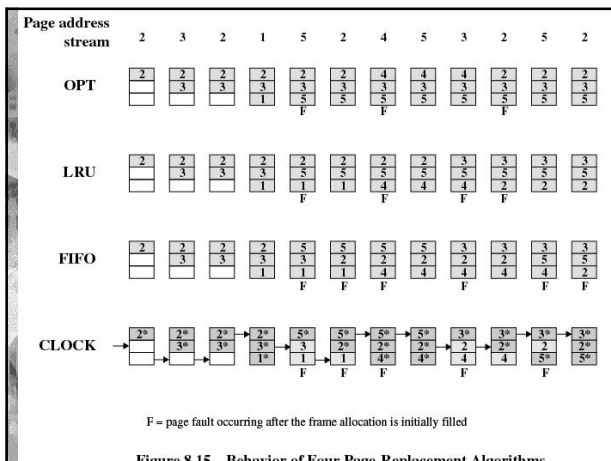
- Sivua voidaan lukita muistiin
 - ytimeen kuuluvat sivut
 - KJ:n keskeiset tietorakenteet
 - siirännän puskurit (siirron ajaksi)
 - reaaliaikajärjestelmissä myös prosessin sivut
- Toteutus
 - sivutilataulussa ko. sivutilan kohdalla lukkobitti
 - vapaat / varatut sivutilat
 - tai sivutaulun alkiossa lukkobitti
 - tietyille prosessille varatut sivutilat
 - globaali vs. lokaali politiikka

23

Korvauspolitiikka

- Optimaalinen algoritmi (OPT) korvaa sivun, johon ei tule enää viittauksia, tai sivun, johon uudelleenviittaamiseen menee pisin aika
 - mistäpäsen tiedät?
- Perusalgoritmit **on muitakin...**
 - LRU, Least recently used
 - poista se, johon viitattu kauimmin aikaa sitten
 - FIFO, First-in-first-out
 - poista se, joka ollut kauimmin muistissa
 - Clock
 - poista se, jota ei käytetty edellisen tutkiman jälkeen
 - 'rengasalgoritmi'
- Hyvyyden mitta?
 - sivunpuutoskeskeytysten lukumäärä (thiess)

24

OPT-poistoalgoritmi

Fig 8.15 [Stal05]

- Poista se, jonka seuraavaan viittaukseen on eniten aikaa
 - vaatii erinomaisia ennustajan taitoja
 - voidaan mitata jälkeenpäin trace-tiedostosta
- Jälkiviisaus on hienoa, mutta mitä sillä tekee?
- Vertailukohta poistoalgoritmeja arvioitaessa
 - jos päästään lähelle OPTia, niin ollaan jo aika hyviä
 - jos ollaan kaukana OPTista, niin huonosti menee

26

LRU poistoalgoritmi

- Korvaa sivu, johon viittaamisesta kulunut kauimmin menneisydydessä
 - vrt OPT: ... *kauimmin tulevaisuudessa*
- Paikallisuus vihjaa tähän suuntaan
- Toteutuksen vaikeus
 - jokaiseen sivuun mukaan aikaleimako?
 - miten aikaleima päivitetään?
 - jokaisella muistiviitteellä
 - laitteistotoimintona? miten?
- ei käy, liikaa yleisräsitetä!

Fig 8.15 [Stal05]

27

NRU (Not Recently Used) -poistoalgoritmi

- Sivukehyksissä viitebitti (R, Reference)
 - nollataan aika ajojin
 - laitteisto asettaa, jos viittaus
- Sivukehyksessä muutettu bitti (M, Modified)
 - nollataan levyllä kirjoituksen yhteydessä
 - laitteisto asettaa, jos kirjoitus
 - tarvitaan siis joka tapauksessa!
- Poista
 - joku, johon ei viittausta ja jota ei muutettu
 - joku, johon ei viittausta ja jota muutettu
 - joku, johon viittaus ja jota ei muutettu
 - joku
- Helppo toteuttaa, vähän HW-tukea

vaatii siis laitteistotukea!

28

FIFO-poistoalgoritmi

Fig 8.15 [Stal05]

- Korvaa sivu, joka ollut kauimmin muistissa
- vrt. Round-Robin vuorottamisessa
- Helpoin toteuttaa
 - aikaleima sivutaulun alkioon, kun tuodaan muistiin, TAI
 - kaikki sivut listassa, muistiin tuontiajan mukaisesti
- Muistiin tuontiaika korreloi huonosti käyttötärpeen kanssa
 - kautien muistissa ollut sivu voi olla sellainen, jota käytetään koko ajan?

jonojen hallinta?

29

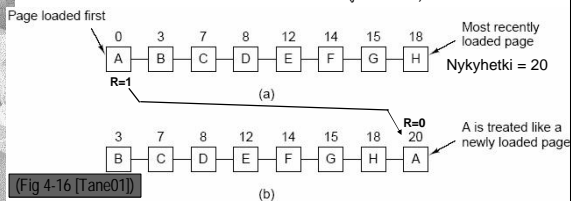
RANDOM poistoalgoritmi

- Poista satunnainen sivu
- Todella helppo toteuttaa
- Ei vaadi laitteistotukea
- Lähes yhtä hyvä kuin FIFO
 - ei siis kauhean hyvä...

30

Second Chance -poistoalgoritmi

- FIFOn modifikaatio jonojen hallinta?
- viitebitti R ja muutosbitti M
- poista FIFO-järjestyksessä, mutta
 - jos $R=1$ (on viitattu asken), niin siirrä FIFO jonon loppuun ja nolaa R
 - jos muuta ei löydy, niin sitten tämä poistetaan kun FIFO jonossa päästään seuraavalla kerralla tämän sivun kohdalle (jolloin $R=0$)

(Fig 4-16 [Tan01])

Clock-poistoalgoritmi

- Second Chance -algoritmin modifikaatio
 - ei sivujen siirtelyä listassa
- Käy sivutilojen listaa läpi renkaana
- Jokaiseen sivutilaan liittyy viitebitti (U eli Use bit)
 - kun sivu muistiin, $U = 0$, reset silloin tällöin
 - kun sivuun viitataan, $U = 1$ (MMU asettaa)
- Korvaa sivu, jonka viitebitti on 0 Fig 8.16 [Stal05]
 - ensimmäinen eteen sattuva Fig 8.15 [Stal05]
- Aseta aina tutkituissa viitebitiksi 0 Fig 8.17 [Stal05]
 - jos arvo seuraavallakin kierroksella 0, sivuun "ei ole viitattu" (ainakaan teoriassa)
- Aseta kaikki $U=0$
 - ei aina? joka 10 ms? (HW-toiminto)

Clock

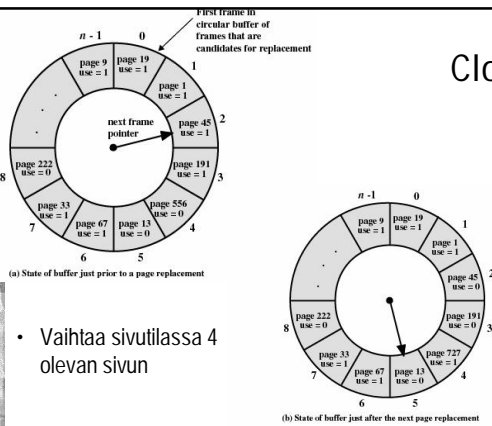

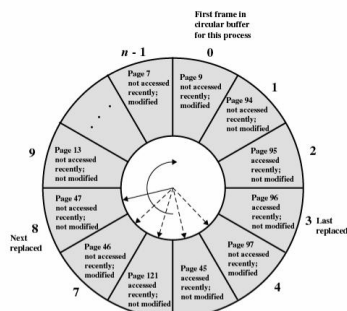
Figure 8.16 Example of Clock Policy Operation

- Vaihtaa sivutilassa 4 olevan sivun

Clock-poistoalgoritmi M-bitin kera

- Lisää laitteistotukea: M eli Modified-bitti
 - ennestään U (eli Used eli R eli Referenced)
 - M-bitti tarvitaan joka tapauksessa
 - käy sivuja läpi ringissä
 - jos $U=0$ ja $M=0$, poista tämä
 - älä muuta U-bittä
 - käy sivuja läpi uudestaan ringissä
 - jos $U=0$ ja $M=1$, poista tämä
 - asetta $U=0$ mulle
 - käy sivuja läpi uudestaan ringissä
 - jos löytyy $M=0$, niin poista tämä
 - käy sivuja läpi uudestaan ringissä
 - jos löytyy $M=1$, niin poista tämä
 - kaikki jäljellä olevat tällaisia
- käy rinki läpi monta kertaa, kunnes poistettava löytynyt
- Monta läpikäyntiä hidasta, jos suuri muisti eli iso rinki
- Fig 8.18 [Stal05]

Clock-poistoalgoritmi

Käyttöjoukkostrategia

Muistitilan koon hallintaan

Käyttöjoukkostrategia (Working Set Strategy)

- Sivut, joihin viitattu k:n (ikkunakoko) viimeisimmän viittauksen aikana
 - **Fig 8.19 [Stal05]**
 - **"working set" vs. "resident set"?**
 - approksimaatio prosessin tarvitsemille sivuille (todelliselle käyttöjoukolla)
- Toteutus?
 - vain approksimaatioita
 - käyttöjoukossa sivut, joihin viitattu esim. viim. 100 ms:n aikana, kun prosessi oli suoritettavana
- Sivu, joka ei kuulu käyttöjoukkoon, voidaan vapauttaa
 - pyrkii tekemään ennakoita tilaa uusille sivuille
- Jos käyttöjoukko kutistuu pieneksi, voidaan tuoda sivuja ennalta takaisin
 - mitkä? viitattu ja sitä seuraava?

37

Esimerkki: Käyttöjoukko

Sequence of Page References	Window Size, Δ			
	2	3	4	5
24	24	24	24	24
15	24 15	24 15	24 15	24 15
18	15 18	24 15 18	24 15 18	24 15 18
23	18 23	15 18 23	24 15 18 23	24 15 18 23
24	23 24	18 23 24	*	*
17	24 17	23 24 17	18 23 24 17	15 18 23 24 17
18	17 18	24 17 18	*	18 23 24 17
24	18 24	*	24 17 18	*
18	*	18 24	*	24 17 18
17	18 17	24 18 17	*	*
17	17	18 17	*	*
15	17 15	17 15	18 17 15	24 18 17 15
24	15 24	17 15 24	17 15 24	*
17	24 17	*	*	17 15 24
24	*	24 17	*	*
18	24 18	17 24 18	17 24 18	15 17 24 18

38

Käyttöjoukon koko

- Montako sivutilaa siis per prosessi?
 - osa käyttöjoukoissa, osa pidettävä vapaana
 - vähän → muistissa monta prosessia, usein puutoksia
 - paljon → vähemmän sivunpuutoskeskeytyksiä
 - paikallisuus vs. sivunpuutos
- Kiinteä allokointi
 - prosessia käynnistettäessä
 - tyyppin perusteella: interaktiivinen, erätyö (tausta)
 - muun tiedon perusteella, esim. edellinen suorituskertta
- Dynaaminen allokointi
 - sivuja muistiin tarpeen mukaan
 - käyttöjoukon koko vaihtelee vapaan muistitilan mukaan ja prosessin vaiheen mukaan
- Mikä sopiva käyttöjoukon koko?
 - arvio esim. sivunpuutosiheyden perusteella

39

Dynaaminen käyttöjoukon koko

- PFF – Page Fault Frequency
 - pidetään kirjaa, milloin edellinen sivunpuutos tapahtui
 - sivunpuutos: laske T = väli aika edellisestä sivunpuutoksesta
 - jos $T < L$, niin tarvitaan lisää muistitilaa
 - lisää puuttuva sivu käyttöjoukkoon
 - jos $T > H$, niin prosessilla "liikaa" muistitilaa
 - poista kaikki viime aikoina viittaamattomat sivut tai jolkut niistä käyttöjoukosta
 - yritetään pitää sivunpuutosiheyden sopivissa rajoissa, eli sivunpuutosten väli aika välillä (L, H)
- VSWS – Variable-interval Sampled Working Set
 - PFF:n modifikaatio, ottaa huomioon vaiheen vaihtumisen
 - käyttöjoukko voi kasvaa milloin vain, mutta pienentyä vain vaiheen vaihtuessa
 - vaiheen pituus aina vähintään M ja enintään L
 - vaiheen aikana hyväksyttävän sivunpuutosmäärän (Q) avulla
 - vaihe vaihtuu hetkellä L , tai kun Q sivunpuutosta (mutta ei ennen hetkeä M)

40

Levyllä kirjoitus –politiikka (Cleaning Policy)

"how to clean dirty pages"

41

Milloin sivu kirjoitetaan levyllä?

- Vain jos muutettu
- Tarvetalletus (demand cleaning)
 - Kirjoita levyllä vasta, jos sivutila pitää ottaa käyttöön
 - saattaa aiheuttaa pitkän viipeen sivutilan tarvisjalle
 - entä jos kone kaatuu?
- Ennaltatalletus (precleaning)
 - kirjoitus levyllä etukäteen erä kerrallaan
 - ennaltamääritellyn aikavälein
- Sivutila siivouksen jälkeen vapaiden listaan
 - siivous voi olla hukka-investointi
 - entäpä, jos sivuun viitataan taas?
 - vapaa sivu voidaan "pelastaa" käyttöön
- Entäpä jos levyn käyttöaste on pieni (ja levy joutilaana)?

42

Puskurointi (page buffering)

- Pidä tietty osa sivutiloista vapaana
 - joskus tulee vapautetuksi väärä sivu
- ~ sivujen välimuisti (äskettäin vapautetut sivut)
 - nopea palautus takaisin käyttöön sivupuskurista, jos "vapaassa" sivukehyksessä olevaan tietoon viitataan
- Poistettavaksi merkitty sivu lisätään
 - vapaiden listaan, jos ei muutettu
 - muutettujen sivujen listaan, jos muutettu
- Sivu pysyy siiltä alkuperäisellä paikalla muistissa
 - vain merkintä prosessin sivutaulussa poistetaan
- Varaus vapaiden listan alusta
 - viimeksi vapautetuilla suurempi mahdollisuus tulla "pelastetuksi"
 - miksi?

43

Moniajoaste

44

Moniajoaste (load control)

- Löydettävä sopiva suorituksessa (muistissa) olevien prosessien lkm
- Liian vähän?
 - CPU jouten, jos prosessit Blocked tilassa
- Liian paljon?
 - ruuhkautuminen (trashing): sivuttaminen vie liikaa aikaa

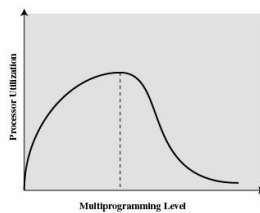

Figure 8.21 Multiprogramming Effects

Fig 8.21 [Stal05]

45

Moniajoaste

- Mitä tehdä jos liikaa prosesseja? Eli siis liian vähän muistia per prosessi?
- Heittovaihda Ready-prosesseja levyille
 - se, jolla pienin prioriteetti
 - se, joka aiheutti puutoksen
 - se, joka oli edellisessä suorituksessa
 - se, jolla pienin käyttöjoukko
 - se, jolla eniten muistia käytössä tai jolla suurin aikaviipale
 - kuka vaan, mutta joku!

46

Moniajoasteen dynaaminen kontrolli

- $L=S$ -kriteeri
 - sivunpuutosten väliaika L
 - sivunpuutosten käsittelyaika S
 - $L \gg S \rightarrow$ kasvata mpl, $L \ll S \rightarrow$ pienennä mpl
 - mikä on "paljon"?
- 50% sääntö
 - Util (sivutuslevy) olisi hyvä olla 50%
 - "pieni" $U \rightarrow$ kasvata mpl, "iso" $U \rightarrow$ pienennä mpl
- Globaali Clock poistoalgoritmi, viisarin nopeusraajat
 - "hidas" \rightarrow kasvata mpl
 - "nopea" \rightarrow pienennä mpl

47

Heittovaihtoalue

48

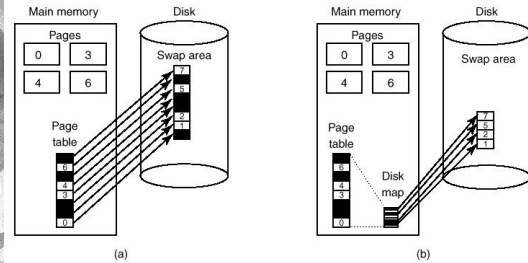
Heittovaihtoalue (swap area, VM backup store)

- Heittovaihtoalue varattu levyiltä etukäteen
 - Windows: pagefile.sys, win386.swp
 - Linux: oma swap-levyosasto
- a) Kiinteä yhtenäinen varaus
 - kerralla koko prosessille
 - kopioi koodi alustuksessa tai
 - varaa tila, heittovaihtaa sivut sinne vaihtellen
 - PCB:ssa swap-alueen alkuosoite ja pituus
 - vapaiden alueiden kirjanpito kuten luvussa 7
- b) Dynaaminen varaus
 - sivu kerrallaan
 - tarvitaan sivukohtainen kuvaus
 - sivutaulun alkiossa swap-alueen lohkonumero tai
 - erillinen taulu (disk map)
 - ei tarvita levytilaa sivuille, joita ei koskaan viädä levyille

49

Heittovaihtoalue

(Fig 4-33 [Tane01])

Kiinteä varaus

Dynaaminen varaus

50